Teodor Cotelnic

Preocupările sociolingvistice ale academicianului Nicolae Corlăteanu

Pe parcursul celor peste şapte decenii de activitate ştiinţifică şi pedagogică desfăşurată cu multă trudă pe ogorul filologiei româneşti, academicianul profesor Nicolae Corlăteanu a avut de înfruntat mai multe praguri şi obstacole. Evenimentele din iunie 1940 l-au găsit la baştină. Asemenea intelectualilor basarabeni, care nu reuşiseră să se refugieze peste Prut, tânărul Corlăteanu, devenit peste noapte cetăţean sovietic, a trebuit să se adapteze, deşi nu atât de uşor, la alte situaţii cu totul diferite (chiar contrare) privind omul, personalitatea lui şi concepţiile de viaţă în noul anturaj. Cu alte cuvinte, condiţiile erau extrem de grele. Dat fiind că la Chişinău după instalarea regimului administrativ totalitar comunist n-a putut să-şi găsească un loc de muncă, a fost nevoit să plece în orăşelul Ocniţa (judeţul Soroca), activând ca învăţător de limba şi literatura moldovenească la şcoala feroviară din localitate. Aici fostul absolvent al Universităţii cernăuţene cu o excelentă pregătire filologică (licenţiat în drept şi litere) este zguduit de deportările din vara anului 1941, când colegii dumnealui, mult stimaţii profesori Paul Vătămanu şi Eugen Procopie au fost ridicaţi şi duşi în Siberia, plătind cu viaţa numai de aceea că primul publicase mai multe cărţi, printre care şi *Geografia judeţului Soroca*, iar al doilea pentru că fusese director al liceului „A. D. Xenopol" din Soroca până în iunie 1940.

De reţinut însă în acest context că în perioada sovietică în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească lingvistica, literatura şi istoria, fiind discipline politizate, erau domenii de investigaţie destul de dificile. De aceea în faţa fiinţei acestui om generos şi blând, înzestrat cu un excepţional har de cercetător, se reflectă drama intelectualului şi, în genere, a românilor basarabeni şi bucovineni, sortiţi să trăiască şi să trudească sub regimul totalitar. Unicul mijloc de supravieţuire a românilor în acele condiţii era supunerea dintotdeauna în faţa destinului, singura consolare găsindu-şi-o în munca prestată zilnic. Cu datoriile ce-i reveneau: fie că era vorba de uzina de tancuri nr.183 din Nijnii Taghil din timpul războiului sau Institutul Moldovenesc de Cercetări Ştiinţifice în domeniul istoriei, economiei şi literaturii evacuat la Buguruslan (reg. Orenburg), fie că ne referim la activitatea pedagogică de la Universitate sau cea de cercetător de la Institutul de Limbă şi Literatură (ulterior devenit Institutul de Lingvistică, apoi Institutul de Filologie) din cadrul Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova. Indiferent de funcţia prestată şi de locul de muncă, şi-a îndeplinit conştiincios toate obligaţiile.

N. Corlăteanu a activat un timp îndelungat în perioada regimului totalitar comunist din ex-URSS într-un mediu social destul de complicat, în care populaţia băştinaşă majoritară din republică, la fel ca şi popoarele neruse din fosta Uniune Sovietică, era lipsită

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

completamente de drepturile şi libertăţile necesare dezvoltării fireşti a popoarelor lumii, fiind supusă unui proces intens de deznaţionalizare şi rusificare. Pentru a grăbi desfăşurarea acestui proces brutal de asimilare, conducerea totalitară comunistă denaturează glotonimul autentic *limba română* şi etnonimul *român*, substituindu-le contrar adevărului ştiinţific şi istoric prin glotonimul *limba moldovenească** şi etnonimul *moldovean*/*moldoveni*, crezându-se că astfel va putea să deformeze mai rapid conştiinţa naţională a autohtonilor basarabeni şi transnistreni şi să-i facă să uite cât mai repede cine sunt şi ce limbă vorbesc de fapt. În acest scop li s-a inoculat metodic şi sistematic pe toate căile, mai ales elevilor, studenţilor, cadrelor didactice şi intelectualilor că ei ar vorbi cu totul altă limbă decât cea utilizată de consângenii lor de la vest de Prut şi că s-ar deosebi de aceştia din punct de vedere etnic.

În această ordine de idei trebuie menţionat că denaturarea glotonimului şi etnonimului băştinaşilor şi chiar a grupurilor etnice formate în baza migraţiilor de alolingvi era moştenită de la administraţia ţaristă din perioada când teritoriul dintre Prut şi Nistru s-a aflat timp de 106 ani (1812-1918) sub oblăduirea Rusiei ţariste. Astfel, conform recensământului populaţiei din 1897 al Imperiului Rus, efectuat de demnitarii administraţiei ţariste, băştinaşii majoritari din Basarabia erau numiţi vorbitori ai *limbii moldoveneşti*, ruşii – vorbitori ai *limbii velicoruse*, ucrainenii – vorbitori ai *limbii malorosiene*, găgăuzii – vorbitori ai *limbii turce.*

Această metodă era utilizată cu succes şi la popoarele neruse din componenţa Imperiului. Astfel, ucrainenii erau numiţi *malorosieni*, kazahilor li se spunea *kirghizi,* udmurţilor – *votiaci*, tuvinilor – *ureahoieni*, kirghizilor – *kara kirghizi*, bakaşilor – *tătari din Minusinsk şi Abakan*, marienilor – *ceremişi*, hanţilor – *osteaci*, mansilor – *voguli* etc. În toate documentele administrative limba ucrainenilor era denumită *limba malorosiană*, limba udmurtă – *limba votiacă*, limba kazahă – drept *kirghiză*, mansiană – drept *vogulă* etc. [1, p. 22-23].

În asemenea împrejurări factorii sociali şi extralingvistici erau consideraţi principali în „dezvoltarea şi înflorirea" limbii naţionale.

Sub influenţa nemijlocită „a fratelui mai mare", Nicolae Corlăteanu, ca specialist de frunte în lingvistică, n-a putut să rămână indiferent faţă de unele probleme de sociolingvistică la modă în acea vreme: bilingvismul naţional – rus, interferenţa lingvistică la diferite niveluri ale limbii, soarta limbilor minorităţilor naţionale în epoca socialismului dezvoltat, rusa – limbă de comunicare interetnică a popoarelor sovietice, rolul limbii ruse în dezvoltarea limbilor naţionale din Uniunea Sovietică, interacţiunea naţional-lingvistică în societatea socialismului real etc.

Pledoaria prof. Nicolae Corlăteanu în favoarea adaptării în perioada postbelică (adică de la 1945 încoace) a *normelor limbii literare* pentru perfecţionarea ortografiei, pentru promovarea românismului, munca de pregătire a cadrelor de viitori promotori ai limbii române şi activitate ştiinţifică s-a soldat, în 1956, cu rezultatele scontate când a avut loc revizuirea temeinică a normelor ortografice şi recunoaşterea faptului că aceeaşi entitate glotică e denumită cu doi termeni diferiţi: limba moldovenească şi limba română.

* Aici şi în continuare prin termenul *limba moldovenească* se are în vedere una şi aceeaşi entitate glotică, al cărei nume corect este *limba română*.

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

Credem cu această ocazie că ar fi binevenit să citățm, mai ales pentru cititorul contemporan, acel pasaj despre unitatea lingvistică moldo-română, din manualul universitar *Curs de limbă moldovenească literară contemporană*, vol. I (redactori şi responsabili A. T. Borşci, N. Gr. Corlăteanu), elaborat în 1956 de un colectiv de cercetători, în condiții sociale destul de riscante pentru autori. Iată cum este tratată unitatea glotică moldo-română: „Asta înseamnă, că amândouă limbile au un fond lexical comun şi aceeaşi sistemă gramaticală, morfologică şi sintactică, adică declinarea substantivelor, conjugarea verbelor, formarea şi flexionarea tuturor celorlalte părți de vorbire, sistema formării cuvintelor, regulile de îmbinare a acestora, topica – toate acestea sunt absolut identice şi nu se deosebesc prin nimic esențial. Aceasta înseamnă, prin urmare, că moldovenii şi românii nu întâmpină greutăți în comunicarea dintre dânşii nici în vorbirea orală, nici în cea scrisă" [2, p. 31-32].

Referindu-se la reorientarea normei lingvistice, codificată intenționat în Republica Moldova, regretata lingvistă bucureşteană Mioara Avram avea să menționeze la Simpozionul Internațional cu tema *Norma literară în contextul diversității funcționale a limbii române* (Chişinău, 1993) că „este meritul incontestabil al intelectualilor basarabeni că încă în '50 au ştiut să profite de orice moment de relativă destindere internă şi extremă pentru a-şi orienta norma lingvistică din ce în ce mai mult după cea de peste Prut" [3, p. 36].

Fiind constrâns de regimul totalitar de a expune punctul de vedere oficial al potențialilor zilei de tristă pomină asupra mai multor probleme de sociolingvistică, bunul nostru profesor a infiltrat în articolele şi studiile sale mai multe idei juste şi gânduri sănătoase cu privire la rolul factorilor sociali în evoluția limbii, bilingvismul şi multilingvismul în societate, interferența lingvistică, sociolingvistică şi problemele funcției sociale în dezvoltarea limbilor, importanța limbii materne în dezvoltarea individului şi a culturii naționale, necesitatea păstrării tradiției lingvistice şi combaterea de către membrii societății a utilizării în graiul literar matern a elementelor dialectale, a împrumuturilor şi a calcurilor nemotivate, precum şi alte teme de sociolingvistică ce au constituit de-a lungul anilor obiectul de cercetare al autorului. Amintim doar câteva dintre aceste contribuții: *Социолингвистика и проблемы развития общественных функций языков мира* – coautori Ю. Дешериев, Ф. Филин (1967), *Sur l'interaction linguistique romano-slave* (1968), *К вопросу о значении социального фактора в развитии языка* (1968), *Дифференциальное развитие языковых уровней в их отношении к социальной обусловленности* (1970), *Билингвизм и полилингвизм* (1972), *Роль культурных традиций в процессе взаимоотношения и развития языков* (1976), *Pentru păstrarea şi cultivarea conştiinței naționale* (1990), *Integrarea lingvistică în realitățile europene* (1998) etc.

Desigur, în condițiile vitrege staliniste şi ale stagnării, într-un regim ce amenința permanent existența fizică nu numai a unui individ, ci şi a unor popoare întregi, N. Corlăteanu s-a văzut nevoit să recurgă în lucrările sale de sociolingvistică la un limbaj ezoteric, despre ce avea să declare mai târziu el însuşi: „Numai astfel se putea în acele condiții menține trează conştiința de neam şi de credință de apartenență la unul şi acelaşi popor, la una şi aceeaşi entitate națională" [5, p. 50].

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

Referindu-se la perioada de stagnare a limbii şi culturii româneşti din stânga Prutului, N. Corlăteanu îşi aminteşte nu fără durere că „în procesul de infiltrare tot mai accentuată a limbii şi culturii ruse, graiul nostru matern – ţinut într-o aproape deplină izolare de matca românească – pierdea tot mai mult terenul mai ales în ceea ce priveşte aplicarea lui în practica vieţii de toate zilele. În acea vreme în instituţiile oficiale ale republicii se vorbea aproape exclusiv în limba rusă. În reţeaua de comerţ, telecomunicaţii de asemenea. În şcolile medii şi mai ales în cele superioare cam toate disciplinele se predau în ruseşte. Până şi disertaţiile la limba, literatura, folclorul nostru trebuiau scrise şi susţinute numai în limba rusă" [5-a, p. 68].

Firește, în această situație deplorabilă graiul matern al populației băştinaşe, având o sferă limitată de funcționare, capătă tot mai mult un aspect macaronic de amestec al limbilor română şi rusă, se transformă într-un surogat al limbii oficiale de prestigiu a statului.

Activând o bună parte de timp în condiții destul de precare, când peste mult pătimitul pământ basarabean s-a rostogolit de la răsărit tăvălugul rusesc al fricii şi erorii, neobositul nostru savant şi profesor, pentru a putea supraviețui şi a nu fi pus la zid, la fel ca şi alți lingvişti cu renume din afara republicii (de exemplu, acad. români Alexandru Graur, Emil Petrovici, Ion Coteanu, precum şi membrul corespondent al AŞ din Rusia Ruben Budagov, prof. universitar moscovit Samuel Berştein, prof. universitar din Sanct-Petersburg Rajmund Piotrowski ş.a.)* a fost constrâns să facă târg de conştiință, să susțină cursul politic al partidului comunist, să se conformeze politicii lingvistice antinaționale şi antiştiințifice a timpului. Impus de guvernarea comunistă de atunci, a fost silit să adere la teoria pseudoştiințifică, evident politică, despre existența a două limbi şi națiuni est-romanice diferite – româna şi moldoveneasca, să sprijine bilingvismul „armonios" moldo-rus, să admită înflorirea „aşa-zisei" limbi moldoveneşti, să accepte îmbogățirea vocabularului şi sintaxei limbii materne cu calcuri şi rusisme etc. Toate aceste interpretări exagerate şi deplasate, cu părere de rău, s-au strecurat în unele articole ale autorului. Este vorba de lucrările: *Rolul limbii ruse în dezvoltarea limbilor naționale în Uniunea Sovietică* (1962), *Limba rusă ca limbă de contact între popoarele din Uniunea Sovietică* (1963), *Egală între egale*. *Limba moldovenească literară în perioada sovietică* (1971), *În prietenie de limbi la popoarele frățeşti* (1979), *În constelație de limbi înfrățite* (1982), *Specificul bilingvismului în societatea socialismului dezvoltat* (1985), *Etape ale dezvoltării limbii moldoveneşti* (1988) ş.a. Majoritatea acestor articole şi broşuri au fost scrise la comanda celor aflați la putere.

* Considerăm că aici e locul să amintim de referatul cunoscutului romanist rus, prof. Dimitrie E. Mihalci, ținut la Conferința unională de romanistică din 1961 la Chişinău, la care referentul avuse curajul să declare în public: „Toți oamenii de ştiință de până la mine, cum sunt M. V. Serghievski, V. F. Şişmariov ş.a., care au afirmat că limba moldovenească e de sine stătătoare au greşit. Până acum am recunoscut şi eu existența «limbii moldoveneşti» aşa cum ni se dicta de sus. Din punct de vedere politic «limba moldovenească» poate exista, dar din punct de vedere lingvistic este un nonsens". Citat după o copie de casetă a prof. Vasile Melnic ce se păstrează în arhiva Casei Limbii Române. A se vedea detalii [4, p. 40-41].

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

Cu toate că era ferm convins de existența doar a unei singure limbi române pe ambele maluri ale Prutului, N. Corlăteanu folosea glotonimul „limba moldovenească", pentru că, din motive bine cunoscute, altfel nici nu se putea în acele vremuri. Într-un interviu solicitat de colegiul de redacție al revistei Institutului de Lingvistică din Chișinău avea să afirme ulterior: „În ce mă privește, m-am străduit ca ideea unității lingvistice moldo-române să fie mereu prezentă, dar în forme, bineînțeles, acceptabile în vremea de grea cumpănă. Acest lucru e reflectat atât în lucrările lexicografice, cât şi în monografia consacrată latinei populare (Moscova, 1974), se înțelege, că în condițiile stalinismului şi stagnării în vorbele noastre mustea în surdină şi disperarea, căci declararea deschisă a identității lingvistice moldo-române putea avea consecințele cele mai păgubitoare. Aveam exemplul viu al multor popoare sovietice (tătarii din Crimeea, nemții de pe Volga, cecenii şi ingușii din Caucaz ş.a.), care au plătit scump pentru echitatea socială şi națională spre care tindeau. Ne aflam atunci parcă în fața unui zid enorm, când nu poți nici să speri, nici să disperi până la capăt, dar şi să te dai cu capul de acest zid tot nu putea aduce niciun folos. De aceea am făcut ceea ce se putea face într-un regim care amenința în orice moment, în orice clipă ființa nu numai a unui individ izolat, ci şi a unui popor întreg" [Ibidem, p. 70].

Cine încerca să se abată de la politica regimului totalitar, era declarat „dușman al poporului" şi ostracizat pe viață. Aş aminti de soarta articolului doctorului în filologie Ion Vasilcenco despre Constantin Stere, publicat în gazeta *Cultura Moldovei* (din 7 ianuarie 1963), pentru care autorul a fost declarat bolnav-psihic, internat cu forța în spitalul de psihoneurologie din Costiujeni şi eliberat din funcție din Institutul de Limbă şi Literatură al Academiei de Ştiințe a Republicii Moldova. Terorizat în acest fel, se sinucide, aruncându-se sub tren la 13 martie 1977.

La fel s-ar putea spune şi despre Conferința unională organizată la Chișinău în 1972 cu contribuția lingviştilor din ex-URSS, consacrată problemei variantelor limbii prin prezentarea limbii române şi a „limbii moldoveneşti" drept variante ale aceluiaşi diasistem, în care se întrezărea ideea că avem una şi aceeaşi limbă, şi nu limbi diferite. În consecință, la indicația regimului de guvernare culegerea cu materialele conferinței a fost dată sub cuțit. Abia în 1976, după ce a fost citită cu lupa, ca nu cumva să se fi strecurat vre-o idee „subversivă", lucrarea a văzut lumina tiparului. (A se vedea: *Типология сходств различий близко-родственных языков*: Chișinău; Editura Ştiința, 1976).

Cu toate că în acele situații de restriște sprijinea politica de preconizare a două limbi – română şi moldovenească, N. Corlăteanu citează pentru fiecare caz aceleaşi forme diferite doar prin grafia lor, fapt care prin însăşi natura lui venea în contradicție cu aşa-zisa „teorie" a două limbi, pentru care, bineînțeles, a avut de suferit. Nomenclatura sovietică nu l-a iertat. Iată ce dezvăluie cu tristețe dumnealui în interviul deja citat: „Încă pe când eram director adjunct al Institutului, unii «habotnici» au căutat să-mi însceneze procese de naționalism în legătură cu faptul că spusesem undeva că amestecul de limbi poate duce la înghițirea treptată şi dispariția totală a unei limbi care din diverse motive de natură economică, politică şi culturală se află în poziții mai slabe față de o limbă vorbita de un colos. Devenit director, am fost mereu şicanat şi chiar urmărit

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

în toate acțiunile mele, mai ales în timpul participării la congresele internaționale de slavistică (Moscova, 1958), de lingvistică generală (Bucureşti, 1967), de limbi şi literaturi romanice (Bucureşti,1968). De aceea am şi renunțat apoi să mai particip la asemenea întruniri" [Ibidem].

În consecință, în 1969 este destituit din postul de director sub motivul că a publicat la Chişinău un dicționar rus-moldovenesc, iar la Moscova, paralel, unul rus-român, că a inițiat în presă, la radio şi televiziune rubricile permanente de *Cultivare a limbii*, care, în interpretarea aparatului administrativ de comandă din republică, avea drept scop „ajustarea" limbii „moldoveneşti" la normele limbii române literare.

În cei circa 50 de ani de coexistență cu rusa, din cauza bilingvismului „armonios" şi a uzurpării de către limba rusă a funcțiilor vitale ale limbii autohtonilor din Republica Moldova, româna din stânga Prutului a devenit un fel de cenuşăreasă la ea acasă. Pentru asimilarea cât mai lesne a populației neruse din fostul imperiu sovietic, regimul administrativ comunist intensifică procesul de rusificare şi deznaționalizare a acesteia. Conform unui articol-directivă din anii '60 ai secolului al XX-lea: „Culturile şi limbile popoarelor URSS se dezvoltă sub influența binefăcătoare a culturii ruse şi a limbii ruse. În decurs de patru decenii de existență a puterii sovietice, limba rusă a avut un rol considerabil în dezvoltarea limbilor literare – în special a limbilor care anterior nu aveau scriere – mai ales în ce priveşte îmbogățirea structurii lor gramaticale" [7, p. 348]. Totodată aici se stipulează că pe lângă utilizarea pe scară largă a rusismelor, să se formeze un fond lexical comun, standardizat pentru toate limbile din URSS în scopul aşa-zisei internaționalizări.

Pornind de la această teză ideologică, N. Corlăteanu acceptă fără rezerve un asemenea fond lexical comun tuturor limbilor vorbite în Uniunea Sovietică. În broşura *Egală între egale. Limba moldovenească literară în perioada sovietică*, despre care criticul şi istoricul literar Ion Ciocanu avea să spună mai târziu că „ar fi fost mai bine să nu fi văzut lumina tiparului" [8, p. 109], profesorul scria: „Acest fond lexical comun se creează în zilele noastre, în epoca sovietică şi cuprinde anumite categorii de cuvinte, printre care cele mai caracteristice sunt următoarele: termenii privitori la succesele ştiinței şi tehnicii contemporane (*telefon, telegraf, tractor, combain, cosmonautică, rachetă cosmică, rachetodrom* ş.a.), termenii referitori la viața economică, social-politică din perioada sovietică (*sovhoz, colhoz, soviet* ş.a.) [9, p. 17].

Vorbind în continuare de limba literară moldovenească din RASSM (1924-1940), Domnia Sa afirmă: „Noile condiții sociale au favorizat dezvoltarea limbii literare moldoveneşti nu numai din punct de vedere cantitativ, dar şi calitativ. În acest timp limba literară îşi lărgeşte funcțiile sale sociale, folosindu-se la traducerea nemuritoarelor opere ale clasicilor marxism-leninismului, a unor lucrări din literatura rusă şi universală, deservind nevoile de comunicare din toate sferele de activitate politică, socială" [11, p. 18]. Comentariile la citatele *supra* rămân pe seama cititorului.

Prin articolul *Etape ale dezvoltării limbii moldoveneşti*, scris la comanda CeCe-ului al PCM în toiul „perestroikăi" gorbacioviste, în care se poleia realitatea sovietică din vremea aceea, se recunoştea univoc existența de sine stătătoare a aşa-zisei limbi moldoveneşti sau se tăinuia scrierea cu litere latine în RASSM, după părerea lingvistului

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

Nicolae Mătcaş, „academicianul Nicolae Corlăteanu s-a condamnat singur la izolare de Marea Mişcare pentru Eliberarea Naţională în anii 1988-1989. Combatanţii nu i-au iertat greşeala" [10, p. 78]. Primul a avut curajul să-l critice destul de aspru în presă temerarul Valentin Mândâcanu*. În eseul *Veşmântul fiinţei noastre,* publicat în revista *Nistru* (nr. 4 din 1988), dl acad. era blamat ca unul ce a promovat „teoria" celor două limbi romanice orientale, „înflorirea" limbii materne a băştinaşilor basarabeni în perioada sovietică, funcţionarea ei alături de limba rusă, bilingvismul „armonios" moldo-rus.

Fără îndoială, dascălul nostru universitar a suferit extraordinar de greu, în tăcere şi izolare, tăinuirea adevărului. Timp de 8 ani după întâmplarea de tristă pomină „obrazul savantului Corlăteanu a ars de jenă în faţa propriei conştiinţe, a ştiinţei pe care o reprezintă şi în ochii lumii. Am putea să ne închipuim cât de greu a suportat bunul nostru profesor acest supliciu?" [12, p. 26-27]. După 8 ani de tăcere şi izolare în „turnul de fildeş", când gândirea lingvistică s-a eliberat din încorsetarea ideologică şi politică, decanul de vârstă al filologilor din republică nu s-a mai lăsat de data aceasta influenţat de dogmele politice impuse de potentaţii zilei, a avut tărie de caracter şi curaj să izgonească sclavul din sine şi să recunoască adevărul despre limba română ca unica limbă vorbită de românii de pretutindeni, inclusiv de cei din Republica Moldova. La Conferinţa *Numele corect al limbii noastre este limba română*, organizată de Institutul de Lingvistică al Academiei, de catedrele de specialitate de la instituţiile de învăţământ superior, de Uniunea Scriitorilor şi de revista *Limba Română* [Chişinău] la 20-21 iulie 1995, la care au participat parlamentari, filologi, istorici, filosofi, jurişti, cadre didactice din învăţământ, scriitori, oameni politici, lingvişti din Federaţia Rusă şi Ucraina, Domnia Sa a pronunţat clar adevărul ştiinţific şi istoric. Reproducem acest pasaj din raportul de bază a dlui profesor: „Cât priveşte *limba literară,* limba model, exemplară, de care ne folosim mai ales în scris, în lucrările literare, ştiinţifico-tehnice, limba oficială din documentele noastre social-politice şi administrative, ea trebuie numită limba română. Ea este limba normală, subdialectală, limba română literară, unică pentru toţi românii (*moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni*, cei din Banatul sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA) [...], confirmarea limbii române ca limbă literară în Republica Moldova nu lezează cu nimic sentimentul general uman şi conştiinţa naţională ale vorbitorilor" [13, p. 82, 83, 84].

Putem aminti, de asemenea, participarea Domniei Sale (împreună cu specialiştii filologi Silviu Berejan, Nicolae Bileţchi, Anatolie Ciobanu şi Haralambie Corbu) la pregătirea răspunsului solicitat de Parlamentul Republicii Moldova din 28 iulie 1994 privind istoria şi folosirea glotonimului „limba moldovenească". Şedinţa lărgită a prezidiului Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova din 9 septembrie 1994 a discutat detaliat şi a aprobat unanim răspunsul pregătit de specialişti, cu următoarea concluzie: „Convingerea noastră este, de aceea, că Articolul 13 din Constituţie trebuie să fie revăzut în conformitate cu adevărul ştiinţific, urmând a fi formulat în felul următor *Limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este limba română*" [14, p. 13].

* Ce-i drept, mai târziu semnatarul articolului „a găsit curaj, după cum menţionează profesorul universitar Nicolae Mătcaş, să-şi ceară scuze public în faţa dlui Corlăteanu pentru tonul cam ofensator al articolului" (vezi LR, 1995, nr. 3, p. 79).

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

La fel de corect s-a dovedit a fi răspunsul dat în cadrul anchetei, organizată de hebdomadarul *Literatura şi arta* cu privire la glotonimul adevărat al limbii noastre, precum şi în articolele *Adevărul nu se schimbă odată cu schimbările politicii* [15], *Adevărul ştiinţific e ca lumina soarelui* [16] ş.a. La toate acestea trebuie adăugat şi interviul *Atribuirea denumirii de limba română pentru noţiunea de limbă literară în Republica Moldova nu ştirbeşte nici autoritatea şi nici demnitatea nimănui*, în care afirmă că „Parlamentul nostru a abuzat de drepturile sale când şi-a asumat răspunderea de a fixa denumirea limbii literare, care nu trebuie confundată nicidecum cu vorbirea obişnuită, de conversaţie în familie, pe stradă, în alte situaţii similare" [17, p. 97]. De fapt aceste adevăruri axiomatice nu se cer a fi comentate.

Întors totalmente cu faţa spre adevărul ştiinţific, savantul a fost reabilitat de către opinia publică. În luna mai 1988, la cea de a 75-a aniversare a academicianului, *Revista de lingvistică ştiinţă literară* (nr. 4) a inserat un material omagial sub semnătura Colegiului de redacţie, unde se dau explicaţiile de rigoare, absolvindu-l pe dl profesor de învinuirile ce i s-au adus în presă. În realitate, aceste acuzaţii se refereau la toţi lingviştii din republică. Cu permisiunea cititorului, voi cita alineatul respectiv *in extenso*: „Deşi ştia mai bine decât toţi că e vorba de aceeaşi limbă literară pe care o folosesc şi dincolo de Prut, sub acţiunea împrejurărilor vitrege N. Corlăteanu, ca şi mulţi alţii, cu toată împotrivirea interioară, a acordat – în teorie – sprijin politicii oficiale de preconizare a două limbi, în practică însă contribuind la promovarea (sau cel puţin neîmpotrivindu-se promovării) faptelor de limbă ce veneau în contradicţie flagrantă cu aşa-zisa «teorie». El n-a încercat să exercite presiuni asupra colegilor şi subalternilor în vederea orientării cercetărilor în făgaşul denaturării realităţii sau al măsluirii materialului de limbă întru susţinerea ideilor teoretic-eronate. Tocmai prin aceasta se şi explică în bună măsură faptul că astăzi, când gândirea lingvistică s-a eliberat, în sfârşit, din încorsetarea ideologică şi politică de până nu demult, se poate constata cu satisfacţie că, în afară de un număr restrâns de articole şi broşuri de circumstanţă, aproape toate celelalte lucrări lingvistice de sinteză, precum şi studiile concrete de aprofundare realizate în ultimele două-trei decenii în republică, demonstrează cu prisosinţă identitatea glotică moldo-română, căci materialul cercetat în ele, deşi numit moldovenesc, este – la scară generală – singurul care ar putea fi: cel unic românesc. Drept incontestabilă dovadă în acest sens pot servi numeroasele recenzii şi ecouri, apărute mai ales în străinătate, în care aceste lucrări sunt tratate ca investigaţii în domeniul limbii române, ceea ce corespunde, evident, realităţii"... [18, p. 66].

Materialul publicat şi-a făcut efectul. De acum în anii următori au apărut mai multe articole, interviuri, recenzii şi aprecieri scrise de colegii de breaslă şi discipoli, în care profesorul nostru este repus la locul de cinste în filologia din Republica Moldova, demonstrându-se cu argumente incontestabile că savantul s-a ocupat toată viaţa de studierea limbii române (vezi RLŞL şi LR nr. 3 1995).

Aşadar, putem spune cu toată convingerea că chiar şi când a fost nevoit să accepte denumirea de moldovenească (altfel nici nu se putea pe timpurile acelea), patriarhul

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

filologiei basarabene a promovat întotdeauna limba literară română. Ajuns la vârsta senectuții, el relatează: „Am recunoscut, în anii din urmă, că eu, fiind constrâns de regimul sovietic am vorbit şi scris despre «limba moldovenească», deşi aveam în inimă (o ştiau mulți dintre voi!) şi Țara, şi limba, şi istoria întregului neam românesc. Eram, dragii mei, «supt vremi», sub crunte vremi, eram – mai ales filologii – copiii nedoriți ai unei realități istorice vitrege şi nu aveam voie să rostim răspicat întregul adevăr" [19, nr. V, p. 5].

În cele din urmă adevărul despre românitatea noastră a fost rostit public, chiar dacă cu o regretabilă întârziere. Nu ne rămâne decât să conchidem că aportul dlui academician Corlăteanu la îmbogățirea patrimoniului românesc de spiritualitate este inestimabil.

Referințe bibliografice

1. Cuşnir, Valeriu, Grama, Dumitru C. *Limba moldovenească sau limba română – argumente istorico-juridice.* În: Akademos, nr. 3 (34), septembrie 2014.

2. *Curs de limbă moldovenească literară contemporană*, vol. I. *Introducerea, Fonetică. Lexicologia. Morfologia* (Sub red. Lui A. T. Borşci, N. G. Corlăteanu (red. principali) şi V. P. Soloviov). Chişinău, Şcoala Sovietică, 1956, p. 31-32.

3. Avram, Mioara. *Norma codificată a limbii române actuale.* În: Revistă de lingvistică şi ştiință literară, 1993, nr. 2, p. 36.

4. Melnic, Vasile. *Adevărul despre o imprimare clandestină.* În: Dar făcut de Dumnezeu – materna. Chişinău, 2003, p. 40-41.

5. *Atribuirea denumirii de limba română pentru noțiunea de limbă literară în Republica Moldova nu ştirbeşte nici autoritatea şi nici demnitatea nimănui:* Interviu cu academicianul N. Corlăteanu, Interlocutor Al. Bantoş. În: Limba Română [Chişinău] 1995, nr. 1, p. 50.

5-a. *Interviul jubiliar*. În: Revistă de lingvistică şi ştiință literară, 1990, nr. 4, p. 68.

6. Ibidem, p. 70.

7. Роль русского языка в развитии словарного состава языков народов СССР. În: Известия Академии Наук СССР. Отделение литературы и языка, 1959, v. XVIII, ed. a 4-a, iulie-august, p. 348.

8. Ciocanu, Ion. *Cuvântul unui discipol.* În: Omagiu academicianului Nicolae Corlăteanu la 80 de ani. Chişinău, Edit. Virginia, 1995, p. 109.

9. Corlăteanu, N. G. *Egale între egale* (*Limba moldovenească literară în perioada sovietică*). Chişinău, 1971, p. 17.

10. Ibidem, p. 18.

11. Mătcaş, Nicolae. *Suflet în sufletul neamului.* În: Limba Română [Chişinău], 1995, nr. 3, p. 78.

12. Mătcaş, Nicolae. *Epur, si muove*! În: Limba Română [Chişinău], 1995, nr. 4, p. 26-27.

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)

13. Corlăteanu, Nicolae. *Româna literară în Republica Moldova: istorie şi actualitate.* În: Limba Română [Chişinău], 2005, nr. 4, p. 82-83.

14. *Răspuns la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova privind istoria şi folosirea glotonimului „limba moldovenească*". În: Limba Română [Chişinău], 1994, nr. 4, p. 13.

15. *Adevărul nu se schimbă odată cu schimbările politicii.* În: Moldova suverană, 1994, 23 august – coautori: S. Berejan, A. Ciobanu.

16. Corlăteanu, Nicolae. *Adevărul ştiinţific e ca lumina soarelui.* În: Săptămâna, 1995, nr. 19, p. 6-9.

17. *Atribuirea denumirii de limbă română pentru noţiunea de limbă literară în Republica Moldova nu ştirbeşte nici autoritatea şi nici demnitatea nimănui...*, p. 48.

18. *Corlăteanu, Nicolae. La 75 de ani.* În: Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1990, nr. 4, p. 66.

19. Corlăteanu, Nicolae. *Las vouă moştenire...* În: Limba Română [Chişinău], 2005, nr. 4, p. 5.

Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

BDD-A23043 © 2014-2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 23:14:40 UTC)